

Szebeni Olivér

Magyarok Trianon után 1.

„Alulnézetből” írom le a magyarság életkörülményeit a békediktátum után, a két világháború között és azóta. Száz éve mondták ki Franciaországban a büntetést a magyarságra, mintha egyedüli okozója lenne 15 millió ember halálának. Azután át rajzolták egész Európa térképét azzal az ideológiai indoklással, hogy elhagyják a sokféle népek történelmi konglomerátumának birodalmi koncepcióját, és helyükbe független nemzetállamokat létesítenek. Ezt az elméletet a győztes államok hanyagolták, és folyamatosan növekedtek. Terjeszkedtek az európai partokon is túlra. A forradalmárok hangzatos célokat tűztek ki: „Nemzetközivé lesz a világ!” „A dolgozó nép hazája leszünk!” „Urak, papok, szaladjatok! Szegények, maradjatok!” A világ ezek után nacionalistább lett, mint valaha volt. Nemcsak magyar, hanem sokkal inkább pángermán, majd pánszláv ideológiák ütöttek átmenetileg tanyát a csonka hazában, a Duna és a Tisza partján. Ami pedig a társadalmi igazságtétel és a nyomor kérdését illette, a kilakoltatott és szekrényei közé kátrány-papír tető alá húzódó munkanélküli lakosságot ve-

títi elém a gyermekkori emlékezés, amit szüleim éppen csak elkerültek. Tízezrek éltek és teleltek ki deszkák, furnérlemezek között.

1921-ben hárommillió koldustanya lett Magyarország. Amikor a végrehajtó adótartozás fejében utoljára kivitette a szobánkból a kiságyamat, éktelen bömbölésbe kezdtem. Kis egyszobás, konyhás házunk körül terpeszkedő szomszédos, pesterzsébeti üres telkeken sanyargó emberek sorsát vetítette elém a fenyegető nélkülözés. Házsámot nem kaptak ezek a magyar „favellák”, rendőri zaklatást annál inkább. Aztán háborús jóvá-

tételt nyögött az ország gazdasága a világháborúban való részvételért, amelyben állítólag bűnös volt a megrokkant apám is, mert frontkatonaként szolgált és megsebesült a Szán folyónál.

Elvontak mindent, amit csak lehetett. A háború öt évig tartott, a büntetés érte immár száz éve tart. A békediktátum merő formaságból hagyta beszélni gróf Apponyi Albertet (1846–1933), amit több nyelven megismételt, de szavait teljes érdektelenség kísérette, nem tulajdonítottak azoknak semmit. Ott a helyszínen le is mondott. Két magyar ember írta alá a „szerződést”. Nem voltak hivatalos delegátusok. A világháborús második „felvonás” iszonyatos színjátéka „kódolva volt” a békediktátumban. Az egész, több hónapos látszólagos latolgatás a győztes hatalmak megalázó procedúrája volt. A történelemben hasonló ceremóniát az orosz hercegek felett gyakoroltak utoljára Dzsingisz kán hódító „tombolói” a XIII. században, amikor egy béketárgyalás ürügyén ölték meg az orosz hercegeket.

A lakosság bizalmatlanná vált egymással szem-

„A megmaradt országcsontok lakói kénytelenek voltak tudomásul venni: nekik itt az élet tovább alig lehetséges. Ez önmagában riasztó. Lehetetlenné tették egy nemzet életét, de látni akarták a kínos agóniáját.”

ben. Senki sem tudta, ki mire képes a hazájáért vagy a hazája ellen. Azt sem tudta, mit döntött „a hazája”, mivel az is hektikusan változott. A nemzetközi életben, a nagypolitikához szüleim hozzá sem tudtak szólni, de sodródtak velem. Vajon hogy érhetett el Franciaországból egy rideg miniszter, Georges Clemenceau (1841–1929) keze Versailles-ból a magyar rónáig, hogy egy vékonydongájú, megrokkant bakának és nyolc évvel később született fiának az életét megkeseríthesse? Mégis elért idáig a keze! Az egykori orvos a németeket gyűlölte, de suta mézárósként a magyarokra sújtott a taglója. A historikusok szerint állítólag haragudott ránk a menyé miatt, aki magyar volt, két unokájának az anyja.

A békeszerződést úgy képzelni el az ember, hogy a volt háborús felek egyike könnyörül a legyőzötteken, és a barbár kiirtásuk helyett egy tárgyalóasztalnál, érett eszű politikusokkal a vesztes pusztára nézve minimális lehetőséget ír elő. Saját magának viszont maximális lehetőségeket von el. Aztán valahogy megegyeznek. Ezzel véget vetettek a konfliktus további elhúzódásának. Csakhogy a trianoni „békeszerződés” a pusztára léte is célba vette. Elcsatolta a területet, a nyersanyagbázisokat, az ipari centrumokat, a vasúti kocsikat, a falvakat és a városokat, lefoglalt mindent és elvitt mindent, amit csak talált. Leszegényítette a népet. A bécsi és a többi külföldi bank felmondta a magyarországi hiteleket. Még a Duna vizét is nemzetközi jog alá helyezték. A megmaradt országcsontok lakói kénytelenek voltak tudomásul venni: nekik itt az élet tovább alig lehetséges. Ez önmagában riasztó. Lehetetlenné tették egy nemzet életét, de látni akarták a kínos agóniáját. Nem bontakozhatott ki béke és megnyugvás egy ilyen „békeszerződés” után. Mindenre rátelepült a tragikus ellentmondás. A király elmenekült, de a királyság maradt. Az új rendről, a törvényességről sokat beszéltek, de ez a rend anarchia volt, eltaposott törvényt és igazságot. Egy évszázadon át ordítják a szabadságot (Freedom!), de a hódítók büszke diplomáciája számtalan kényszerintézkedést foganatosított a megalázott tömegeken, akiket senki meg sem kérdezett. Emberbarátoknak neveztették önmagukat, de emberek pusztulására spekuláltak. Éppen csak felnőtt katonasorba egy új nemzedék, mihelyt lehetett, új frontok, lövészárkok és fegyverek vártak rájuk a harctereken, és máris

mozgósítottak.

Belesodródtunk a második világháborúba húsz évvel később. A németek új fegyverként bevezették a propaganda-hadviselést, a hazudozás művészetét. Elhitették, hogy képesek határtalan erejükkel az egész világra rákényszeríteni a maguk ideológiáját, megtorolni minden történelmi sérelmet, megtörni minden katonai ellenállást, fenyegetsen keletről vagy nyugatról. Ők a kivételes faj. Minek minősítik majd a szövetséges magyarokat? Ezt nem mondták meg senkinek sem előre, erről a végső győzelem után kívántak nyilatkozni. Ki tudja, hogy jártunk volna, ha...? Annyi bizonyos, hogy nem túl sok jót remélhetünk. A macedón Nagy Sándor óta voltak már hadvezérek, elindultak meghódítani a világot, de bármelyiket nézzük, megtaláljuk birodalmuk határait a térképen, ameddig eljutottak, de a világ nagyobb része azután is megmaradt. Csodáljuk száguldó rohamait, de még inkább a váratlan összeomlásukat.

A német hitegetés egészen addig tartott, amíg nagyszerű harcművészetükkel, kiváló fegyvertchnikájukkal, a szüntelen defenzióval Berlinben végeredményként kivívták a halált és újra egy hatalmas háborúvesztést. Két világháborút, két forradalmat veszítettünk a XIX–XX. században. Gazdasági válságok tették tönkre a munkánkat, az országot négy-szer döntötték romokba. Minden addigi emberi építő erőfeszítés értelmetlenné vált. 1945-ben reményt veszítve támolygott a felszínre az óvóhelyekről Budapest lakossága. Éheztek, fáztak, ragály tizedelte őket. Elhullott lovakat nyúztak meg a húsukért, hólevet ittak, mert sehol sem volt tiszta ivóvíz. A kórházak felszerelése, a gyógyszerek kifogytak. Amikor helyreállt az első villamosvonal, jobbra fordult az emberek sorsa, mert megkezdődött nem a személyszállítás, hanem a burgonyaszállítás – megfizethető áron. Mert amíg az ember él, élni is akar.

Budapesten 1945-ben a nélkülözés leírhatatlan mértékű volt. Az akkori hideg télben a magyar „sorstalanság” elképzelhetetlenül nehéz volt. Amikor a város romokkal fedett utcáin megjelentek a vándorzó túlélők, előfordult, hogy levették a rablók a felső ruhájukat. Temetés előtt a hullákról is levették a használható ruhát, cipőt. Tömegesen szenvedtek a tetvektől az emberek. A nyomorgókon az első támogatók az orosz katonák voltak, akik nálunk szokatlan négyeszőgű kenyeret sütöttek, abból törtek

**„Vitéz Mezőkürti a hentesnél – pénze nem lévén
– rangját hangsúlyozva, hitelbe kért egy kiló
zsírszalonnát, de elutasították: »A vitézségére
semmit sem adunk! A zsidó sem ad rá semmit!«”**

le egy-egy darabot, vagy iható vizet adtak azoknak, akik olvasztott hólevet használtak, ha volt mivel felmelegíteniük a havat. Magyaroknak lenni csak rettegést és megaláztatást jelentett akkor is, immár újfent.

Meg sem fogant zigótalétem, amikor „eldöntött”, hogy bujdosó, szegény leszek magam is, csak egy névtelen senki. Esetleg egy sorszám az anonim tömegben.

A „szerződés” és a rákövetkező évtizedek

1920. június 4-ét, a nemzet korábbi történelmi gyásznapját, kilencven évvel később, 2010-ben a nemzeti összetartozás napjává változtatták. A határ maradt – sajnos –, de 2010 óta átnyúlik a kezünk minden utódállamba, mert a túloldalon találunk más magyart még, és örülhetünk, mert az a testvérünk keze.

Talán egyszer publikálják vagy inkább feldolgozzák a legnagyobb műveltségű magyar államférfinak, gróf Apponyi Albertnek (1846–1933) megrendítő beszédét a békeszerződés hivatalos betérjesztése után. Az akkori magyar állam kormány szintű egyetlen megnyilatkozását mondta el. A győztes hatalmak a háborús vérontást a diplomácia békésnek mondandó eszközével, de a nemzet kipusztítása céljából folytatták. A nemzetközi hitelezés eszköze a magyar valuta, az akkori korona inflációját vezették be minden hitel azonnali felmondásával. A gyárak leálltak, a munkásokat szélnek eresztették, az emberek milliói váltak kenyértelemné, földönfutóvá. Volt kétféle pénz, a kék és a fehér korona. Egy ideig a „kék pénz” még szívesebben látott fizetési eszköz volt, bár egyik sem ért sokat. A szerződés után a bankjegyek az utcán elhajítva hevertek. Jöttek az utcaseprők, és a mocsokkal, szennyel együtt elsöpörték a körúton.

Álmodoztunk, hogy mi itt az évente átszabott, kifordított, a kényelmünkre alakított ruháinkban inkognitóban járunk. Mi nem vagyunk szegények, egy királyság állampolgárai vagyunk. Mindenünk van, hiszen élünk. A telkek ugyan üresek, házakat nem építünk. A fű zöld, baromfityósokat keltetünk, szárnyasokat tenyésztünk és libamáját eszünk. Ami azt illeti, ettünk is, de sóra nem tellett hozzá. A kenyeret a pék „hozomra” adta. Nem küzdött senki túlsúllyal. Vitéz Mezőkürti a hentesnél – pénze nem lévén – rangját hangsúlyozva, hitelbe kért egy kiló zsírszalonnát, de elutasították: „A vitézségére

re semmit sem adunk! A zsidó sem ad rá semmit!” Apám sebesült volt, de nem volt vitéz: ezért havi 7 pengő járadékot kapott, és még a neveltetésemre 75 fillért egy teljes hónapra. Ez volt a rokkantjáradéka. A nagykereskedő, Schwartz úr előbb csak anyám jegygyűrűjét fogta zálogba, de segített, hogy majd később ledolgozzák az adósságot a szüleim. Aztán mind nagyobb lett a „kreditjük” előtte, s megtartotta őket szabójának, varrónőjének. Ha túl sok volt a szabad idejük, csak el kellett menniük Schwartzék üzletébe, és mindjárt kaptak munkát, csak győzzék. A „sorstalanság” nem csak egy népnek volt a terhe, gyakorlatilag minden magyaré. Nem is tudtuk a bekerített szöges drót mögött, hogy ezen az oldalon kezdődik az internálótábor, a börtön és a fegyház, vagy a másikon.

Nekünk menedékünk volt. Hová menekültünk a nyomor elől? Hol találtuk meg a lelki békességünket, miközben tudtuk, hogy Trianon után a revíziót újra csak a vérünkkel fogjuk megfizetni? – A válaszmál talán meglepetést okozok néhány olvasómnak egy-két lappal később.

A nemzeti gyásznapi és Trianon követelésére a kifosztott ember béna tehetetlensége volt a válasz. 8–9 éves koromban megtanultam egy nyomorúságos szót. A „második elemiben” Tariska Ferenc tanítóm irredentizmusra nevelt. Hogy gondoljunk a Trianonra minden egyes dolgozatíráskor. Fölíratra az osztály minden tanulóival a füzetbe anno Domini helyett: „Trianon XI. évében”. Nem a történelemdoktori értekezésünkbe írtuk be, hanem egy kis füzetbe, amiben talán öt egyszerű gyermekded mondat került rá a lapokra egy teljes óra alatt, szép lassan, hegyes, mártogatós acéltollal, gyöngybetűkkel, mégis majdnem annyi hibával, mint égen a csillagok száma. Törték a kisfiúk a fejüket, ugyan mi lehet az a Trianon? Az okosabbjai találgatták: „valami három”.

Párizs szélén csoda szép palotát lenyűgöző parkot, gondozott virágos kerteket egész sort talál a mai turista, aki egy gyönyörű földszintes koszorú kiképzett épületsorát találja a benne emelt úgynevezett Nagy-Trianon palotával. Csak ez az épületsorba illeszkedő rész három emelet magas építmény. Az épületek mind földszintesek, hatalmas, fent köríves ablakokkal, amelyek a virágzó parkok felé néznek. A Nagy-Trianon egyedül többszintes. Nehéz lenne bárhol hármasszortatú részt találni. Állítólag a gyönyörű

„Egy természetből kiragadott képpel szimbolizálhatjuk a nagy békekötést: keselyűk küzdelme egy tetem felett.”

házak, parkok között szinte elvész. A magyarokon kívül másféle nép nem is látogatja. Viszont az 1920-as alkalomra egy kivételesen csillogó, fényesre csiszolt helyiségben történt meg az aláírási ceremónia.

A férfikora derekán járó cseh miniszterelnök, Edvard Beneš, minden tőle telhető hevességgel vitte a szót, pedig nem ő volt a „házigazda”. Az egész világháborúért a gyűlöletes magyar nemzetet vádolta. Ő volt a legaktívabb szónok és a leginkább gátlástalan vádoló Magyarország ellen. Egy percig sem volt kétséges senki előtt sem, hogy az utolsó magyart is megölné ott helyben a pusztá kezével. Pedig a világháború elindítása Bécsben dőlt el. „Mindent meg gondoltam és mindent megfontoltam” – mondta I. Ferenc József, aki ez ügyben szóba sem állt a magyarokkal. Párizs mellett az utolsó szó jogán állítólag három nyelven mondott védőbeszédet hazánkról a rendkívül művelt aggastyán, gróf Apponyi Albert, az akkori kultuszminiszterünk. Az egész lebonyolítás teljessége az alaposság, az igazságosság látszatát keltette. A szerződés két fél között jön létre, ahogy erről már olvastunk. A trianoni egy olyan látszatszerződés, ahol csak egyik fél számított, a másik mintha ott sem lett volna. A háttérrel beárnyékolta az érdekek, a bankárok, spekulánsok beavatkozása, a határtalan gyűlölet és a bosszúvágy. Ám ezekről a szerződés természetesen egy szót sem szól. Egy természetből kiragadott képpel szimbolizálhatjuk a nagy békekötést: keselyűk küzdelme egy tetem felett.

A pártatlan európai tudósok sajnálták a magyarokat. Beneš viszont valósággal kéjelgett abban, hogy a jelentéktelen részleteket is úgy rendezze, hogy az a magyar fél számára megalázó legyen az utolsó tollvonásig. Az archivált 524 oldalas szerződést könyv alakban helyezték letétbe, amelynek első aláírója Edvard Beneš, aztán – ahogy Vujity Tvrtko kiderítette – több fejezet és oldalak százai után egy orvos, Benárd Ágoston és egy politikus, Drasche-Lázár Alfréd politikus, író, magyar férfiak írták alá. Egyetlen megbízatásuk volt: az aláírás. Ezzel az elrendezéssel is egy ország népét kívánta Edvard Beneš megalázni.

Alig néhány évvel később az angol főrendi ház tagjai között kezdődött el a revíziós mozgalom. (Még azt sem a magyarok kezdeményezték!) Egy repülőgép – az angol politikus lord S. H. H. Rothermere (1868–1940) javaslatára – egy hosszú szalagon húzta kilométereken át az égen a feliratot: „Justice

for Hungary”. Bejárta Európát, Amerikát a gép és a hír. Évekkel később járt hazánk felett. Bámulták, amíg látható volt és hallható a motorzúgás. Apám, a hadirokkant szabómester tudott ennyit angolul is: „Igazságot Magyarországnak!” Aztán egy kíváncsi festőművésznek megadatott a kegy, hogy az angol főnemesről portrét festhessen. (Csopják Attila veje volt, Jámbor Lajos.) Ettől több kegyet vagy segítséget nem kaptunk. Trianon után nem szerveztek Marshall-segélyt. Ahhoz még kellett egy újabb véres háború.

A Habsburg Birodalom vegyes nemzetiségű volt, vagyis 12-féle nyelvet használt a lakosság a Kárpát-medencében. A mai főváros XVII. kerülete, az egyik volt önálló község, Rákoskeresztúr egyik felében németek, másikon szlovákok laktak. A német nyelv sajátossága, hogy sokféleképpen használják. Pontosabban Luther Márton után a bibliai nyelvezet egységes, ez az irodalmi német, de a reformációt követő századokban nagyon sokféle német nyelv volt, ami tulajdonképpen mind megvan ma is olyan szilárdan, hogy az északi porosz számára talány a déli bajor, még inkább a még délebbi svájci, pedig mindegyik német. Megnézhetjük magunknak azt a kevés németet, aki Svájcban megérti, ha köszönnek neki. Így adódott, hogy Rákoskeresztúron élt egy bizonyos „Szepe bácsi”, akit két teremtmény értett meg a földkerekségen: a felesége és a lova. Ő volt ugyanis a sokszor emlegetett ötvenes években a helyi téves kocsisa. A feleségével természetesen törvényes házasságban élt. Családlátogatásra mentem „Hagemann testvérnőhöz”, akinek a férjezett neve német volt, de csak a férje németisége alapján, ő személy szerint szlovák volt, mégpedig népviseletben járó, tehát bő szoknyát és hímzett blúzt hordott, és szlovákul imádkozott. A feleség magyarra fordította a férje németjét: „Azt mondja a Szepe: Csak ne járnék én örökké abba az imaházba!” Szóval érthetetlen németiségén kívül a vallását is féltette tőlem a férje. Csak a kastélyban laktak magyarok, abból meg iskolát csináltak, de lelakták, amíg valamennyi folyóvíz-szolgáltatás megszűnt, a csatornázás hálózata eldugult, és tégláig lekopott a falról minden vakolat.

Ha nem is írok mindenről szakmailag pontosan az egykori közép-európai nagyhatalomról, a Habsburg Birodalomról és a Monarchiáról, de az állampolgáiról, azok négy első nyelvéről, ami roppant

„Ha abban az időben valaki Budapesten megszólított egy urat, előzőleg törhette a fejét, hogy milyen úrral akar ő beszélni? Ha azt mondta a megszólításban: „Tekintetes uram!” Ő viszont nagyságos vagy méltóságos volt, vérig sértődött. Rögtön korrigált: „Méltóságos vagyok!” ”

markánsan jellemezte a Monarchiát, valami keveset tudok, érintettségem alapján. A legnagyobb nyelv-tömbjeit hadd ismertessem gróf Teleki Pál földrajztudós munkája alapján, aki 1920-ban, tehát a trianoni szerződés évében Magyarország miniszterelnöke volt, és ő készítette el az első nemzetiségi térképet a magyarság egységes tömbjéről és mind az összes más nép lakóhelyeiről különböző színekkel, árnyalatokkal. Ezzel tette lehetővé az ország lakosságának nemzetiségi, helyzeti és mennyiségi összehasonlítását: Hol élnek és mennyien? Az ország közepe piros volt. A Kárpátok hatalmas íve felé is voltak kisebb-nagyobb egybefüggő piros foltok. Akármerre néztük, ez a piros folt a trianoni határt mindenütt bőven meghaladta.

A németek Magyarországon sokkal kisebb területen, de sűrűn laktak, így ők váltak második nemzetiséggé a topográfiai vázlaton. A birodalomban az uralkodó nyelv a német volt. A magyar király bécsi várában németül beszéltek, csak akik a hercegek közül kedvelték a különleges nyelveket, és vállalták, hogy a semmilyen világnyelvhez nem igazodó magyart megtanulják, valahogy meg is tanulták, de ha véletlenül a számjegyeket emlegették, már a kettőnél többes számot alkalmaztak. (két pengőkért vettek, adtak). A tárgyeset „t”-jét soha nem használták (pofon ütötték a „gyerek”), és az ige tárgyas ragozása közben mindig tévedtek. Így beszélt magyarul, különben szépen, folyékonyan, bár magas rangú úri emberhez illően, raccsolva, Habsburg Ottó, aki majdnem magyar király lett Trianon után.

Kik beszéltek magyarul? Az iskolamesterek nem. A konstáblerek között több volt a cseh Magyarországon, mint a magyar Csehországban. (Én személyesen egyetlenegről sem tudok.) A falusi édesanyák beszéltek magyarul az apró gyermekeknek. Aztán jött a reformkor és a Kazinczi-féle nyelvújítás, akkor engedték meg a protestáns teológiákon is, hogy magyarul beszéljenek a professzorok. Hogy hányszor temették már el ezt a népet!

Legszébben magyarul az erdélyi emberek beszéltek, nem a pestiek. A nyelvi kulturáltság nem csak helyesírás szerinti, beletartozik a jó kiejtés, egyfajta tömörség, amit a mai irodalmi stílus egyáltalán nem képvisel. Nem tudunk „e” betűt ejteni kétféleképpen, egy kissé az „é”-re hajlóan, eltérően a nyílt „e” hangtól. Nem is beszélve a hangsúlyokról, ame-

lyek néha úgy hangzanak, mintha minden mondatunkat kérdő mondatnak szánánk(?). Pedig nem is úgy gondoljuk(?), mégis megnyújtjuk. Ma nem a raccsolástól válunk igazi úriemberekké, hanem attól, hogy a mondat végét fölpenderítjük, mint malac a farkát, amikor visítva enni kéér. (Rosszabb esetben a bemondó a rádióban és a tévében „megnyújtja” a szókaat.)

A székely soha nem hadar. Leginkább csak akkor felel, ha kérdik. Nem harapja el a szó végét, mintha német lenne. Az idősebb ember szavába nem vág. Mindig köszön, ha bárkivel találkozik. A figyelemfelhívást valahogy másként is eléri hallgatójánál vagy beszélgetőtársával, de nem úgy, hogy fennhangon felszólítja: „Hé!” Meg nem sértené így sem: „Figyelj!” A humor és a kötekedés sem hiánycikk a beszélgetései közben. Olvasták már, hogy milyen intelligens beszéde van Ábelnek a rengetegben? Nekik is van jobb és bal oldaluk, mint bárki másnak. Megszokás után mégis nagyon megszerethetők.

A szlovákok általában szegény emberek voltak, és Trianon után sem gazdagodtak meg. Bármerre éltek, hegyek között, lankás dombok és völgyek szerény faházaiban, csörgedező hegyi patakok partján, nesztelen erecskéknél. A Vág folyó völgyében élő nép smaragdzöld mezőn legelésző juhait mellett sétálgat és terelgeti állatait a folyó mellett. Létszámukhoz képest kevesebb volt az iskolázottságuk, de hírnevesek voltak az iskoláik. Nem hiába járt Selmecbányán líceumba a kiskunsági Petőfi Sándor. A szegénységük miatt nem fogták vissza a gyermekáldást, jószerevével nem is tudták a módját sem. Gyorsan növekedtek a családok, iparosodtak (üveges, üvegfűvő, kőművek lett belőlük – hogy megkülönböztessem a kőművestől). Hátán hordott egy bádoglemezt, némi szerszámot, és a fémfazekak korában a lyukas edényt helyben megfoltozta néhány fillérért. Vagy a széttört cseréptálat dróttal körülhálózta. A mi hazai viszonyainkhoz képest az ő iparosodásuk lendületesen ment végbe. Sok volt a cipész, a szabó, az ablakos, a kovács közöttük. Nyelvünkbe is a kovács szó például szlovák közvetítéssel került be azonos értelemmel. A kézműves ügyesség fokozottabban volt jelen náluk. Ki gondolná, hogy sokáig Európa legjobb valutáját a történelemben a felvidéki, körmői aranyból verték? Aranypénzt kaptak fizetésül, nem bankjegyet, mint az alföldi mezőgazdasági

„A magas papi méltóságok Vácott megtudták, hogy Csopják Attila indul az országgyűlési választáson. és a munkásoknak családonként önálló lakást ígér, ellenpropagandát kezdtek, mert hallani sem akartak ilyesmiről. ”

termelők kaptak. Úgy mondhatom, hogy Szlovákia és Magyarország lakossága gazdaságilag inkább egymást kiegészíti, mint természetes versenytársa egymásnak. Mi a legnagyobb különbség szlovák és magyar között? Az „úr” és az „urak”. Szlovákul csak egy úr van: „pán”. Magyarul bemutatom az urakat: tekintetes úr, nagyságos úr, méltóságos úr, nemzetes úr, vitéz úr és még ki tudja, hány? Ennyi úrral azonban Magyarországon lépten-nyomon lehetett találkozni. Ha abban az időben valaki Budapesten megszólított egy urat, előzőleg törhette a fejét, hogy milyen úrral akar ő beszélni? Ha azt mondta a megszólításban: „Tekintetes uram!” Ő viszont nagyságos vagy méltóságos volt, vérig sértődött. Rögtön korrigált: „Méltóságos vagyok!”

Csopják testvér a kispesti gyülekezetben talán méltóságos úr volt, de mindenki Csopják testvérnek szólította. Amikor a debreceni dohánygyárban ellenőrizni volt a jövedéki adó ügyét, felismerték az egyszerű munkások, odaszaladtak hozzá és köszöntötték: „Az Úr áldja meg, Csopják testvér!” Megírták a baptista lapok a gyártelep vezetőségének zavarát és sűrű bocsánatkérését: „Ha tudtuk volna, hogy a napszámosaink között a méltóságos úr testvérei dolgoznak, adtunk volna nekik rangjukhoz illő munkát. Kérem, bocsásson meg a méltóságos úr!” A magas papi méltóságok Vácott megtudták, hogy Csopják Attila indul az országgyűlési választáson. és a munkásoknak családonként önálló lakást ígér, ellenpropagandát kezdtek, mert hallani sem akartak ilyesmiről. Megjelent egy plakáton: „Magasan repül a sas. / Csopják, minket ne csalogass!” El is bukott a szavazás előtt. Amikor megláttam a rigmust a váci múzeumban, írtam róla egy „méltatást”. Aztán néhány hét múlva újra arra jártam, ismét bekukkantottam a múzeumba. Hát, a feliratot akkorára leszedték. Pedig ez már talán a hatvanas években történt, és elvárta volna az ember, hogy ilyent megbecsül egy szocialista kormányzat. Csakhogy Csopják Attila minisztériumi számvevőtiszt baptista volt.

Pozsonyban, a koronázóvárosban az emberek három nyelven beszéltek. A közigazgatás nyelve német, az urak nyelve magyar, az iparosoké szlovák volt. Ott senki nem szégyellte, hogy váltogatva beszél a három nyelven. Aki középiskolát végzett, az gyakran a latinhoz folyamodott, és minden egyes közokiratot az állami hivatalokban latinul nyújtott

be. A szlovák középosztályt nem befolyásolta anynyi tradíció, mint a magyart. Volt tanult réteg, bár a kisebbségnek megfelelően kevesebb számban voltak köztük tanítók, írók, orvosok, mint a magyarság körében, de olyan mértékben, amennyire gyakran lenézték és műveletlennek tartották őket, az főleg a gőg és az önteltség következménye volt, és egy népet megbélyegző, sértő magatartás. A közelmúltban tudtam meg, hogy egy szlovák orvos támogatta a Szibériába száműzött Lev Tolsztojt. Grófi rangja volt, igazságérzete és világraszóló irodalmi alkotásai. A különös viselkedésű rabot érdekelte a magyar nazarénusok sorsa, és erről őt rendszeresen tájékoztatta a szlovák orvos.

Még tőlük is lenézettebb, megvetettebb volt a Kárpát-medence negyedik nemzetisége, a ruszin (vagy rutén). Ők magukat saját nyelvükön általában „oroszoknak” mondták. A történelminek tartható és talán a reformációig visszavezethető fogalom a „ruszin” lenne, de előfordul a „kisorosz” és a „magyarorosz” is. Ám egy orosz mindenképpen megtagadja tőlük ezt a kiváltságot, hogy a ruszinok oroszok lennének. Ami furcsább, még a mai függetlenségére roppant érzékeny ukrán sem ismeri el önálló népnek a ruszint, annak ellenére, hogy a ruszin meghajolna előttük. Mi maradt tehát a több száz éves kiszolgáltatottság nyomán bennük? Az maradt, hogy leginkább a magyarokhoz húznak. Úgy tartják, hogy a mi dominanciánk mellett volt a történelemben mindig a legjobb sorsuk. Beleértve itt a huculokat is, akik talán a legrégebb törzs vagy nép a ruszinok között. A ruszinok görögkeletiek, elismerik a moszkvai pátriárkát, de annak idején II. Rákóczi Ferenc zászlója alatt és a kurucok mellett harcoltak.

Beismerem, nehéz követni az oroszok logikáját a balkáni népek „osztályozásánál”, meglehetősen bizonytalan lennék a leírásban, bár elismerem, hogy mindezekhez egy különleges civilizációs – talán nem is így kellene mondanom –, egy nemzeti karaktert formáló attitűdöt (magatartást), egyéniséget ad minden népnek a „nemzeti” vallása. Sajnos a mai korok embere ezeket az értékeket nem becsüli. Kiderült, hogy vallásközönyössé lenni nem csak egy kommunista képes.

Bármilyen nyelven értekezzen, neveljen, szókoljon vagy imádkozzon egy nép, komoly kiegészítése szavainak a cselekedete. Ám a jótett, a segítőkész-

„A lakosságot hosszan tartó nyomorra, a gazdálkodását csődre »szabályozta« a nagyhatalmak és a győztes »ántánt«.”

ség is kifulladt, kimerült. Ilyen nemes tulajdonságok fejlesztésére, gyarapítására a társadalomnak nevelnie kell az állampolgárait. A hivatásos nevelők azonban sokszor el vannak mással foglalva. Ebben a témakörben nagyon ránk férne még a Szentírás tanulmányozása.

A megmaradt magyarországi természeti kincsek értéke jóval kevesebb, mint a mezőgazdaság érték-növelő potenciálja. Ezért él a lakosság nagy része mezőgazdasági termelésből. Az ország termelésének a mezőgazdaság adja komoly hányadát. Az alföldi, dunántúli és alacsonyabb hegyvidéki tájakon a növénytermelés és az állattenyésztés a lakosság munkaerejének nagy részét köti le. A mindennapi kenyér megtermelése fontos, de nem kevésbé a megtermelt javak szállítása, raktározása és értékelése, átgondolt, lelkiismeretes munkát igényel. Mindezt folyamatosan, zökkenőmentesen és úgy kell végeznünk, hogy lehetőleg mindenki jól járjon, a termelő éppen úgy, mint a forgalmazó. Az egyik fő feltétele mindennek az olcsó és megbízható szállítás tengelyen. A két világháború közötti mezőgazdaság a két évtized alatt elsősorban vasúti tengelyen forgalmazott. Még mielőtt a szállítóeszközökről írnék, megemlíteném hazánk mezőgazdaságának legnagyobb tömegű áruját, a gabonatermelést. Baross Gábor „vasminiszter” tevékenységéhez egy teljes generációval előbb elkészített vasúti hálózat szolgálta ki az ország személyi és teherforgalmát.

1929 és 1933 között átvonult a földön a történelem legnagyobb gazdasági válsága. Válságot mi nem kerülhetünk ki! Az adót fizetni kell! Ez a két szabály fokozottan előtérbe került a Trianon utáni nemzeti gazdálkodás területén. Megtermeltük a búzát, de eladni nem tudtuk. Pedig a világon sokfelé nem volt mit ennie a népnek. Megoldásnak tűnt a nemzetgazdálkodás irányítóinak a fizetési eszközök hiányának pótlására a „boletták” kibocsátása. Ez elfelejtett szavunk. Kiadtak a pénzpótlásra egy cédulát (bolettát), amivel a termelő fizetett – pénzt nem kapott a gabonájáért, de a boletta értékét csupán adóra fordíthatta.

Magyarországon volt kiépített vasúti hálózat, csak hogy a háborús károk ebben óriási veszteségeket okoztak. Ha rátekinünk a trianoni országhatárookra és az ország vasúthálózatára, párhuzamosságokat fogunk tapasztalni. A csehszlovákiai

államhatár közlekedési szempontok szerint húzódik keleti irányban, amiért Beneš harcolt, valótlan-ságokat állított az Ipoly hajózhatóságáról. Ugyanez a helyzet a romániai határ esetében is az Aradtól északkelet felé húzódó vasútvonal kiépítésére, ha Erdély szíve felé törnének Magyarország felől. A határ mentén Arad, Nagyvárad, Szatmárnémeti irányában a vasút védővonal és gyors csapatszállítást is lehetségessé tesz. Erre is gondoltak az utódállamok megszervezői.

A vagonokat, mozdonyokat, a biztosító távközlési felszerelést hadizsákmánynak tekintették. Trianon kikötötte a magyarországi vasútvonalak fejlesztésének blokkolását. Egyvágányú forgalmat írt elő, hogy korlátozza esetleges katonai célú eszközök, élő erők gyors, tömeges szállítását. Az áteresztő képesség szűkítése nem tett lehetővé hirtelen megnövekedett szállítást. Ha egy vonat elindult egy adott cél felé, 50, 60 kilométer megtétele után kitérőben álldogált, míg a szemben jövő forgalom elérte és kikerülte. Ha a vasúti forgalom emberi mulasztás miatt fenakadt, tömeges tragédiák következtek be. A rendszerben fontos igény volt a figyelem és a pontosság. Az idő pontosságára ügyelő alkalmazottak a vasúti vállalattól „szolgálati zsebórát” kaptak. Jó ideig tízezerszámban ketyegtek az angol gyártmányú, kiváló minőségű zsebórák a vasutasok mellényzsebében.

Mindezek mutatják, hogy olyan teljes gazdasági, védelmi rendszert követeltek meg az antant hatalmak Magyarországtól, amilyentől egyet lehetett remélni, hogy a feudális rendszer nem maradhat életben Magyarországon. A névleges királyság szinte lejáratása volt a patinás államformának. Nem is tűrte az úgynevezett szocialista államforma, még az írmagját sem. Gyakorlatilag monokultúrás termelés folyt az országban, mivel a földrajzi adottsága, energiahiánya erre predesztinálja itt Közép-Európában a népet. A mezőgazdaság minimális eredménye is bőven ellátja élelmiszerrel a lakosságot. Jut a nyugati államokba és a keletiekbe is. Trianon azonban gáncsolta az exportot. A lakosságot hosszan tartó nyomorra, a gazdálkodását csődre „szabályozta” a nagyhatalmak és a győztes „ántánt” (ahogy akkoriiban angolosan írták: Entente, államközi megegyezés jelentéssel).

Folytatjuk a következő számban (a szerk.)